31.5.2018

Eduskunta

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta (HE 59/2018)

Opintojen tukeminen työttömyysetuudella

Yhteisjärjestö pitää esityksen tavoitetta ja keinoja kannustaa työttömiä parantamaan työllistymismahdollisuuksiaan opiskelemalla kannatettavana. Työttömän henkilön mahdollisuuksia parantaa työnsaantimahdollisuuksia lisäopinnoilla lisää vielä se, että työttömyysetuudella voi opiskella uudelleen sen jälkeen, kun työssäoloehto on täyttynyt uudelleen.

Yhteisjärjestö pitää positiivisena sitä, että esityksellä ei rajata jo voimassa olevaa mahdollisuutta harjoittaa omaehtoisia opintoja työttömyysetuudella, jolloin etuuden taso ja kesto ovat nyt esitettyyn verrattuna parempia.

Nykyisin voimassa olevaan omaehtoisen opiskeluun työttömyysetuudella liittyy ns. tarveharkinta eli se, että työ- ja elinkeinotoimisto harkitsee työnhakijan yksilöllistä koulutustarvetta ennen kuin se myöntää oikeuden opiskella työttömyysetuudella. Tämä on johtanut siihen, että ansioturvan piirissä olevat saavat tämän mahdollisuuden huomattavasti harvemmin kuin työmarkkinatuen piirissä olevat. Vuonna 2016 vain 5,4 % ansiopäivärahan saajista sai etuutta omaehtoisten opintojen ajalta. Vastaava luku työmarkkinatuen saajien osalta oli 11 % ja peruspäivärahan saajien osalta 6 %. Eroon tuskin vaikuttaa se, että ansiopäivärahan saajat hakeutuisivat opintoihin työmarkkinatuen saajia vähemmän, ainakin päätellen siitä, että työttömyyskassoihin tulee jatkuvasti hakijoilta sitä palautetta, että työ- ja elinkeinotoimisto ei ole hyväksynyt heidän esittämiään opintoja työttömyysetuudella tuettavaksi.

Nyt esitetty muutos kohdistuu vain hyvin pieneen joukkoon työnhakijoita. Hallituksen esityksen mukaan tällaisia henkilöitä on vuoden 2016 lukuihin perustuen arviolta noin 3 000 vuodessa, joista ansioturvan piirissä on arviolta noin 900. Toki esitetyt muutokset saattavat lisätä näitä lukuja, mutta tuskin ne nousevat kovin merkityksellisiksi. Näin ollen esityksen vaikutukset jäänevät hyvin vähäisiksi. Samaan tai jopa vaikuttavampaan lopputulokseen olisi voitu päästä lieventämällä nykyiseen omaehtoisen opiskelun tukeen liittyvää tarveharkintaa.

Esitys koskee myös kesken jääneitä opintoja, mutta pääsääntöisesti vain, jos opinnot ovat olleet keskeytyneinä vähintään vuoden. Näin ollen esimerkiksi ne korkeakouluopiskelijat, joiden opinnäytetyö on jäänyt tekemättä tai on kesken, voisivat saattaa opintonsa loppuun vasta, kun opinnot ovat olleet keskeytyneenä vähintään vuoden. Vuoden keskeytymisedellytystä ei ole tietyissä poikkeustilanteissa, mutta niitäkin koskee kuuden kuukauden enimmäisaika. Opinnäytetyön loppuun saattamiseen kuuden kuukauden aika ei välttämättä riitä. Hallituksen esitys onkin riittämätön helpotus näissä tilanteissa, vaikka opinnäytetyön loppuun saattaminen parantaisi selvästi näiden työnhakijoiden työmarkkinavalmiuksia. Yhteisjärjestön käsityksen mukaan nämä tilanteet olisi pitänyt ottaa huomioon erikseen säännöstä valmisteltaessa.

Esitys sisältää joitakin harkinnanvaraisia elementtejä, jotka työnhakijan kannalta ovat aina ongelmallisia niiden ennakoimattomuuden vuoksi. Ensinnäkin TE-toimisto arvioi, onko kyseessä laissa tarkoitettu ammatillisia valmiuksia antava tai yritystoimintaa tukeva koulutus. Hallituksen esityksessä on kuitenkin todettu, että tarkoituksena on, että ulkopuolelle jäisivät vain selvästi harrastusluontoiset opinnot. Tavoite tulkita edellytystä laveasti on kannatettava, mutta se ei poista tulkinnanvaraisuutta. Itse asiassa on vaikeaa keksiä sellaisia opintoja, jotka eivät tietyn henkilön kohdalla voisi lisätä ammatillisia valmiuksia tai tukea – vielä mahdollisesti suunnitteluvaiheessa olevaa – yritystoimintaa. Työtön henkilö joutuu ottamaan riskin työttömyysetuuden menettämisestä opinnot aloittaessaan. Tätä ongelmaa helpottaisi, jos TE-toimistot alkaisivat antaa hakijoille ennakkopäätöksiä oikeudesta etuuteen opintojen ajalta.

Toinen harkinnanvaraisuutta sisältävä kohta on se, että hakija on velvollinen ottamaan vastaan työtä opinnoista huolimatta. Tällöin työnhakijan on kesken opintoja päätettävä, saattaako hän opinnot loppuun vai vastaanottaako hän tarjolla olevan työn. Päätös on tehtävä sillä riskillä, että siitä seuraa korvaukseton määräaika. Hallituksen esityksessä todetaan, että korvauksetonta määräaikaa ei aseteta, jos opintojen loppuunsaattamisen arvioidaan olevan työnhakijan työllistymismahdollisuuksien kannalta tarkoituksenmukaisempaa. Työnhakijan on kuitenkin mahdotonta arvioida itse, milloin näin on. Ongelma korostuu, jos tarjottu työ on määräaikainen tai osa-aikainen ja opintojen loppuun saattaminen parantaisi työnhakijan mahdollisuuksia saada omien toiveiden mukainen toistaiseksi voimassa oleva kokoaikatyö. Yhteisjärjestö pitää tärkeänä, että TE-toimistoja ohjeistetaan asiassa tarkasti ja että opinnot aloittavia työnhakijoita informoidaan asiasta etukäteen yksityiskohtaisella ja konkreettisella tasolla.

Opintojen lukeminen aktiivisuutta kerryttäväksi

Yhteisjärjestö kannattaa sitä, että aktiivisuutta voi osoittaa myös opiskeluilla. On itsestään selvää, että ammatillisia valmiuksia antavan tai yritystoimintaa tukeva koulutuksen on täytettävä myös aktiivisuusvelvoite. Esitys sisältää myös sen muutoksen, että sivutoimisillakin opinnoilla voi täyttää aktiivisuusvelvoitteen, kuitenkin enintään kuuden kuukauden ajan.

Aktiivisuusvelvoitteen täyttämiseen ollaan suunnittelemassa myös muita lavennuksia. Toimeenpanon ja työnhakijoiden kannalta olisi ollut parempi, että kaikki muutokset aktiivimalliin olisivat tulleet voimaan yhtä aikaa. Näiden tietojen mukaan näin ei ole tapahtumassa.

Yhteisjärjestö ei ole pitänyt aktiivimallia alun perinkään perusteltuna ja sitä taustaa vasten lavennusten tekeminen sentään on positiivista. Samanaikaisesti kaikkien lavennusten jälkeen voidaan asettaa kyseenalaiseksi, mihin mallia ylipäätään tarvitaan. Vähitellen aletaan olla tilanteessa, jossa ainoa aktiivisuus, joka ei täytä aktiivimallin edellytyksiä on työn hakeminen, joka sentään on koko järjestelmän perusta.

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Niina Jussila
toiminnanjohtaja
050 911 8511
niina.jussila@tyj.fi